

פרשת השבוע

פרשת "ויגש", בראשית מ"ד 18 – מ"ז 27, ז' בטבת
תשפ"ג, 30.12.2022

"פרשת ויגש" – הפרשה הלפני אחרונה בספר בראשית, והשלישית לסדרת הפרשות בהן מכבד יוסף בדרמה אנושית מרגשת עד דמעות.

תחילתה של הדרמה בתרגיל העוקץ הנבזי שיוסף עושה לאחיו. כשיהודה ממרר בתחינותיו להצלת בנימין שבכליו נמצאה כוס הכסף המושטלת, יוסף נשבר בוכה, ומתמסר לאחיו ההמומים.

וההמשך, בארץ כנען. החדשות שמביאים האחים לאביהם יעקב על חזרתו של יוסף בנו האהוב לחיי המשפחה, שבתודעתו היה כבר במחוזות המוות, מכים ביעקב עד אובדן ההכרה. "...ויפוג ליבו כי לא האמין להם...".

יעקב לכשהתאווש, משתכנע לשרך רגליו למצרים אל בנו, וגם לצאת מהווית הבצורת והרעב שבכנען אל השפע והביטחון הכלכלי. מסע שהחזרה ממנו אל הארץ המובטחת תתרחש רק כעבור יותר מ-200 שנה של חיים ועבדות במצרים.

בחלק האחרון של הפרשה, שבו מתמקדים גם פסוקינו, מתוארת הרפורמה הכלכלית והפוליטית הגלובלית שמוביל יוסף, המחסלת כל מוקד כוח כלכלי אחר ע"י השתלטות על הקניין והחירות של כל האנשים הפרטיים והעמים במרחב.

מעבר לסאגה המשפחתית, מזמן לנו הסיפור בפרשה התנגשות בין שתי תרבויות מנוגדות. תרבות הנהר המצרית, מול תרבות המדבר הישראלית, או בניסוח אחר, בין תרבות השלחין המתבססת על חקלאות בהשקיית הנהר הנמצא על פני האדמה, מול תרבות הבעל שהמים באים לה מהגשם בשמים, ומתבססת על רעיית המקנה.

תרבות הנהר מחייבת היררכיה ושלטון מרכזי חזק. אחזקת מערך התעלות והסכרים לחלוקת המים יוצרת מערכת מורכבת שפועלת בצורה ליניארית. תקלה באחד ממרכיביה יכולה להביא לקריסת המערכת כולה. השליט חייב להפעיל מערכת בירוקרטית ענפה, יעילה, סמכותית וכוחנית, הפועלת מכוח הסמכות והעוצמה של השלטון והשליט, מגויבים באמצעי אכיפה אלימים.

לעומת זאת, תרבות הבעל והמדבר המבוססת על רעיית מקנה וחקלאות בעל, אינה תלויה לכלכלתה בשלטון אנושי מרכזי מורכב, ויש בה מרכיב מרכזי של נידודות חוצת גבולות טריטוריאליים. היא מקבלת את המים, המשאב החיוני לחיים, היישר מן השמים, ללא כל צורך במנגנון שלטוני מתווך, תרבות שמעצם מהותה נוטה להתמרד כנגד שלטון אנושי מדיני מרכזי חזק והירארכי שמגביל אותה.

משה רבנו, מכונן העם והדת היהודית הוא תוצר מובהק של המפגש הטעון בין שתי תרבויות אלה, וההכרח והקושי לשילוב ביניהן. המתח הזה בין התרבויות מהדהד ובוטע בנו עד היום הזה.

הייתי מציע לבחון את משבר האלימות והפשע בחברה הערבית כיום בישראל גם, ואולי בעיקר, באותו המתח בין המסורת והמורשת להפעיל כוח ואלימות להסדרת קונפליקטים בתוך מסגרת המשפחה והקהילה, לבין ההכרח במציאות המדינית של תקופתנו, להותיר אותו בידי השלטון המדינתי המרכזי.

אבות האומה היהודית-ישראלית לדורותיהם מותגו כרועי צאן: החל משלושת האבות, המשך במשה, דוד המלך ודוד בן גוריון רועה הצאן משדה בוקר. הזדמנות ראווה גם לתהות, האם חיסול ענף הצאן למרעה ברמת יוחנן לפני כ-45 שנה, שהיה ענף מכונן כלכלית ורוחנית ברמת יוחנן מראשית היוסדה. האם נבע משיקולים כלכליים בלבד או שמא אולי גם מרובד עמוק יותר ובלתי מודע של הכרה, שחצינו את הקו למערכת חיים תרבותית-חברתית ש"הנהר" הממוסד שולט בה ו"רועה הצאן" עם נפשו החופשית שאינה מכירה בגבולות הולך ונעלם.

שבת שלום. מדרש "מאיר פנים"

מתוך פרשת "ויגש"

בראשית פרק מ"ו

(לג) וְהָיָה כִּי יִקְרָא לְכֶם פְּרַעַה וְאָמַר מַה מַּעֲשִׂיכֶם?: (לד) וְאָמַרְתֶּם: אֲנִשִּׁי מִקְנֵה הַיּוֹ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲבֹתֵינוּ, בְּעִבּוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן, כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רְעִיָה צֶאֱן:

בראשית פרק מז

(כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפְרַעַה כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי חִזַּק עֲלֵהֶם הָרָעַב וַתְּהִי הָאֶרֶץ לְפְרַעַה: (כא) וְאֵת הָעָם הָעֵבִיר אֹתוֹ לְעָרִים מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קְצֵהוּ: (כב) וְרַק אֲדַמַּת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פְּרַעַה וְאָכְלוּ אֶת חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרַעַה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אֲדַמַּתָּם: (כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם הֵן קִנִּיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֵת אֲדַמַּתְכֶם לְפְרַעַה הֵא לְכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה: (כד) וְהָיָה בְּתִבּוֹאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפְרַעַה וְאַרְבַּע הַיֵּדֶת יְהִיָּה לְכֶם לְזֵרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֲכַלְכֶם וּלְאֲשֶׁר בְּבִתְיֶכֶם וּלְאֲכַל לְטֶפְכֶם: (כה) וַיֹּאמְרוּ הַחֲיִיתָנוּ נִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי וְהִינּוּ עֲבָדִים לְפְרַעַה: (כו) וַיִּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפְרַעַה לְחֶמֶשׁ רַק אֲדַמַּת הַכֹּהֲנִים לִבְדָּם לֹא הִיְתָה לְפְרַעַה: (כז) וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן וַיֵּאחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ מְאֹד:

יוסף כמנהיג - משעבד אך שונא את העבדות

יוסף שונא מאד את העבדות, להיות שליט אדם באדם. לכן אמר: "ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה", אבל לא אמר: "אותם לעבדים".

רק הארץ תהא קנויה לפרעה, והם יהיו קנויים לשעה (באופן זמני). להיות עובדים עבור לחמם, ולהיות שכירי ימים לעבודת שדה, ולכן אמר יוסף:

הן קניתי אתכם היום. פירוש לזמן מוגבל.

ואת אדמתכם, לעולם לפרעה.

לכן העביר אותם לערים, שבל יהיו כמחזיקים באדמתם.

ובמה יוכר שקנה את אדמתם, אם הם לא נמכרו ויושבים על נחלתם?..

"משך החוכמה" (רבי מאיר שמחה הכהן) על בראשית מ"ז, 19

הפרשה והמדרש בה, לקחו אותנו הפעם לתהות על המתח בין תרבות המדבר, לתרבות הנהר. הכמיהה שלנו אל "הנהר" והשפע והעושר שלכאורה הוא מכיל, מלווה אותנו לאורך כל הדורת בין אם המדובר ביאור, בפרת והחידקל או ב"נהרות" אמריקה שמעבר לאוקיאנוס הגדול. מפליא לתאר את הערגה הזאת ביאליק, משוררנו הלאומי, הן בהקשר האישי שבכמיהת העלמה לעלם חלומותיה, והן במישור הלאומי-גיאוגרפי בהקשר נטיית הנפש לערוג אל השפע וההבטחה שמעבר לאופק, או לאוקיינוס. מ.פ.

בין נהר פרת ונהר חידקל חיים נחמן ביאליק

בין נהר פרת ונהר חידקל
על-הנהר מתמר דקל.

ובדקל, בין עפאיו,

תשכן-לה דוכיפת זהב.

צפור זהב! עופי, חוגי,

צאי ובקשי לי בן-זוגי,

ובאשר תמצאיהו –

כפתי אותו והביאיהו.

אך אם-אין לך חוט השני

דברי שלום אל חתני;

מה-תגיד לי? הגידי:

נפשי יוצאת אל ידידי.

אמרי לו: הגן פורת,

נעול הוא ואין פותח;

רמון פז שם יש בין עליו –

אך אין מי שיברך עליו.

קיבוץ רמת יוחנן

פרשת "ויגש", בראשית מ"ד 18 – מ"ז 27, ז' בטבת
תשפ"ג, 30.12.2022

מסכת קבלת שבת

לכה דודי לקראת כלה
פני שבת נקבלה
שבת שלום ומבורך!

הדלקת נרות שבת:

"ושמרו בני ישראל את השבת,
לעשות את השבת לדורותם ברית עולם;
ביני ובין בני ישראל, אות היא לעולם,
כי ששת ימים עשה ה'
את השמים ואת הארץ
וביום השביעי שבת וינפש."
(שמות ל"א 16-17)

שבת שלום!

שירה:
הללויה
הללויה בצלצלי שמע
הללויה בצלצלי תרועה
כל הנשמה תהלל יה
הללויה.

שבת בכפר

מילים ולחן: מתתיהו שלם

נטו צללים על פני הגבעות,
ימות החול חלפו, עברו.
הרחק הרחק נצתי נגוהות,
כוכבי שבת מה יפו, נהדרו:

יום שבת, יום מנוחה, בארץ הברוכה.
שבתון!
לכשו הדר פני הכפר ביום השבת.

שלוות השקט בנר בשדה.
המחרשה תדם, תנוח.
בגן בחורש, זמר תועה,
נגון שבת אל היקום שלוח.

מי האיש

מילים: מתוך תהילים פרק ל"ד ; לחן: ברוך חייט

מי האיש החפץ חיים אהב ימים, לראות טוב:

נצר לשונך מרע, ושפתיך מדבר מרמה:

סור מרע ועשה טוב, בקש שלום וירדפהו:

חמדה

מילים דליה רביקוביץ'; לחן מוני אמריליו

שם ידעתי חמדה שלא היתה כמוה,

והזמן שהוא היה יום השביעי בשבת

וכל בדי אילנות היו מתעצמים לגבה.

והאור הלך מסביב שוטף כנהר לנבע

וגלגל העין את גלגל החמה חמד.

אז ידעתי חמדה שלא היתה כמוה.

הזהירו ראשי השיחים והאור לא ידע שבע,

נתך בגלי הנהר ובכל אדוותיו נצת,

אף ראשי היה בעיניו כתפוח זהב לבלע.

שושני נהר צהבות פצרו את פיהן לבלע

את אדוות הנהר בחופזן וגבעול השט,

ואותו היום היה יום השביעי בשבת

וכל בדי אילנות מתעצמים בתשוקה לגבה

ואז ידעתי חמדה שלא היתה כמוה.

מבחר שירים לקבלת השבת:

ירדה השבת

מילים: יהושע רבינוב; לחן: דוד זהבי

ירדה השבת אל בקעת גנוסר,
וניחוח עתיק בשוליה.
ויעמדו מסביב הררים שושבינים
לשאת אדרתה הזוהבת.
תעלינה יונים מפגרת הים,
קבל את רוחה הלוהבת.

נשקה השבת לראשו של הברוש,
לאזוב שבסלע נשקה.
ויהי הדרדר לשרביט של מלכות
על רמות דממה מרוגגת.
משך אז התור בקולו המתוק
חמדת כסופין מעדנת.

הרטיטה שבת בחנה הגנוז
עיני חלונות מכל עבר.
ותצאנה בנות אל הערב זמר
זמירות בערגה מצלצלת.
והיתה העדנה בבקעת גנוסר
לנשמת עבריות נאצלת.

שתלתם ניגונים

מילים: פניה ברגשטיין ; לחן: דוד זהבי

שתלתם ניגונים בי, אמי ואבי,
נגונים מזמורים שכוחים.
גרעינים; גרעינים נשאם לבבי-
עתה הם עולים וצומחים.

עתה הם שולחים פארות בדמי,
שרשיהם בעורקי שלובים,
נגניד, אבי, ושיריך אמי,
בדפקי געורים ושבים.

הנה אאזין שיר ערשי הרחוק
הביע פי אם אלי בת.
הנה לי תזהרנה בדמע ושחוק
"איכה" וזמירות של שבת.

כל הגה יתם וכל צליל יאלם
בי קולכם הרחוק כי יהום.
עיני אעצם והריני אתכם
מעל לחשכת התהום.

